

ਡਿਸਟੈਂਸ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਕਲਾਸ : ਬੀ. ਏ. (ਪੁਲਿਸ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ) ਭਾਗ ਤੀਜਾ ਸਮੈਸਟਰ ਛੇਵਾਂ
(ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ) ਯੂਨਿਟ : 1
ਮੀਡੀਅਮ : ਪੰਜਾਬੀ

ਪਾਠ ਨੰ.

- 1.1 : ਅਧਿਕਾਰਤਾ
- 1.2 : ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. 1860 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ
- 1.3 : ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਵਧਾਨ
- 1.4 : ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (ਧਾਰਾ 34 ਅਤੇ 149)
- 1.5 : (A) ਸਹਿ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸੰਬੰਧੀ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਧਾਰਾ 107 ਅਤੇ 108), (B) ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼

Department website : www.pbidde.org

ਅਧਿਕਾਰਤਾ (Jurisdiction)

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਹਨ; ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਸਮਕਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਸੰਘੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ (ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਲਟ) ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਾਂ ਜੱਜ ਕੋਲ ਜਿਊਰੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਲਾਤੀਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ, 'ਜੁਰਿਸ' ਅਤੇ 'ਡਿਸਰੇ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਜਿਊਰਿਸ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ 'ਡਾਈਸਰੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਹਾਰਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕੇ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ। ਨਿਆਂਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਕੇਸਾਂ, ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਜਾਂ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ 5 ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ :

1. ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :- ਇਹ ਕਿਸਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
2. ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :- ਇਹ ਕਿਸਮ ਮੁਦਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸੂਟਾਂ ਜਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਂ ਕੀਮਤ।
3. ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖੇਤਰ :- ਇਹ ਕਿਸਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੀਮਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
4. ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :- ਇਹ ਕਿਸਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

5. ਅਪੀਲੀ, ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :- ਇਹ ਕਿਸਮ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਰੋਡ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਲ 1860 ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 1862 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਅੰਤਰ-ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ 4 ਕੋਡ ਦੇ ਬਾਹਰੀ-ਖੇਤਰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰ-ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ-ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :-

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਕੋਡ ਦੇ ਅੰਤਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਡ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਰ ਐਕਟ ਜਾਂ ਭੁੱਲ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰ-ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :-

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਡ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਗੁਨਾਹਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕੌਮੀਅਤ, ਦਰਜੇ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਨਸਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਕੋ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਿਸਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਡ ਦੀ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਅਪਵਾਦ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਖਾਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ :-

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ :-

- * ਡਿਪਲੋਮੈਟਸ
- * ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਰਦੇਸੀ;
- * ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫੌਜ ਅਤੇ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼;
- * ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਛੋਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵਜੋਂ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਛੋਟ ਸੰਯੁਕਤ

ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਛੋਟ ਕਾਨੂੰਨ 1947 ਵਰਗੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਪਰਦੇਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ; ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਰਦੇਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਰਸ਼ਲ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਜਿਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਰਦੇਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫੌਜਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਹ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਜੰਗੀ ਬੇੜੇ ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੋ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਨਾਮ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਅਧਿਕਾਰਤ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਨਸ ਰੀਅ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਨਿਯਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੰਮ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਲਈ ਜੋ ਕੌਡ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਵੈਸਟ ਬੰਗਾਲ ਬਨਾਮ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕੇਲਕੂਨਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਅਤੇ ਰੀਮੈਂਬਰੇਸਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 ਦੇ ਕਵਰੇਜ ਤੋਂ ਛੋਟ :-

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਡ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕੌਮੀਅਤ, ਦਰਜੇ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਡ ਦੇ ਇਸ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਉਪਯੋਗ ਦੇ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਪਵਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ :

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ :- ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਕੋਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਤਮ ਜਾਂ ਸਰਵਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਰਾਜਦੂਤ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟ :- ਰਾਜਦੂਤ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੇ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ

ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੇਅਰ ਹੱਸ ਜਾਰਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਰੇਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1973 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਸੋਨੇ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਉਹ ਐਕਰੋਪਲੇਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਤਰਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ।

ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ :- ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਧਾਰਾ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੰਪਨੀ, ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਕੰਪਨੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਏਜੰਟ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾ ਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮਾਨਕਾ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ

ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਦਾ ਘੋਰਾ : ਨਿੱਜੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ

ਕੋਡ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੋਈ ਐਕਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਕੋਡ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

1. ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ :- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਨਾਮਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵੀ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੁਬਾਰਿਕ ਅਲੀ ਬਨਾਮ ਬੰਬਈ ਸਟੇਟ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੀ, ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਗੱਲਬਾਤ ਚਿੱਠੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਖਾਧੜੀ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ

ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦਾ ਘੋਰਾ :

1. ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਅਫਸਰਾਂ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ, ਮਲਾਹਾਂ, ਏਅਰਮੈਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਗ਼ਾਵਤ।

2. ਅਜਿਹੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਐਕਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3. ਇਹ ਧਾਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਅਫਸਰਾਂ, ਸਿਪਾਈਆਂ, ਮਾਲਹਾਂ, ਹਵਾਈ ਫੌਜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਿਆਗ ਜਾਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਪਬੱਧ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਗਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਐਕਟ ਹਨ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 ਨੇਵੀ ਐਕਟ 1957, ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਆਰਮੀ ਲਾਅ ਐਕਟ, 1951।

ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ,

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 4 ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 5, ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਦਾ ਅਪਵਾਦ

ਇੱਕ ਬੱਚਤ ਧਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸਮਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕੋਡ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਵੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ,

ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਲਾਹ, ਸਿਪਾਹੀ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਫੌਜੀਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਗ਼ਾਵਤ ਜਾਂ ਤਿਆਗ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਹੈ, ਸੈਕਸ਼ਨ 2 ਕੋਡ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਤਰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਮੀਅਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਰਜ਼ੀ, ਰੋਡ, ਜਦਕਿ 5 ਕੋਡ ਦੇ ਜਚਾਜਨ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼, ਉਹ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ 19 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 361 ਦੇ ਉਪਬੱਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ :

1. ਇਹ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਗਿਆ। ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

2. ਰਾਜਪਾਲ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

3. ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਕੈਦ ਕੀਤਾ,

4. ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 4, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ 1860 ਦਾ ਘੇਰਾ

ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਇੰਡਿਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

1. ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

2. ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ Sndis ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ।

3. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਾਰੇ :

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਨਾਜ਼ਰ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਲਈ ਪੂਰਵ ਸ਼ਰਤ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਇਹ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤ ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਸਿਰਫ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ

ਬਾਹਰੀ-ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ :

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਤੇ 4 ਕੋਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸਦਾ ਮੁੱਕਦਮਾ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜ਼ਿਅਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਬਤੇ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੋ ਕੋਰਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* ਹਵਾਲਗੀ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੈਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਗਿੰਗ ik ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ

* ਬਾਹਰੀ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ

ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਗਠਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 1(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

* ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ

* ਹੋਰ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼।

ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਫਾਤਿਮਾ ਬੀਬੀ ਅਹਿਮਦ ਪਟੈਲ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ.ਐਸ. ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮਾਰੀਸ਼ਸ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਕੁਵੈਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀਜ਼ਾ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਭਾਰਤ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਨੀਫ ਅਹਿਮਦ ਪਟੈਲ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਬੇਟੇ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨੂੰਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਦਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 4 ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਨੂੰਹ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਚ.ਜਾਰਜ, ਜਦੋਂ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪਵਾਦ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸਾਬੂ ਮੈਥਿਊ ਜਾਰਜ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੁਦਈ ਇੱਕ ਕਾਰਕੁਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਖੋਜ ਇੰਜਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੀ-ਨਟਾਲਾ ਡਾਇਗਨੋਸਟਿਕ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। (ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਐਕਟ), 1994 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲਿੰਗ ਵਿਤਕਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੂਗਲ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਸਾਫਟ ਅਤੇ

ਯਾਹੂ ਨੂੰ ਇਸਤਿਹਾਰ ਨੂੰ ਆਟੋ-ਬਲਾਕ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 188 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ

ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਜੋ ਉੱਚ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚਾਰਟਰਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ, ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਐਕਟ, 1891 ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਐਕਟ 1890 ਦੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਐਕਟ 1891 ਦੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸ਼ਿਪਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਐਕਟ 1894 ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਜਹਾਜ਼ ਜੋ ਉੱਚੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਤੇ ਤੈਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਤੈਰਦੇ ਟਾਪੂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟੀਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਪਰਾਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

* ਉੱਚ ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

* ਅਪਰਾਧ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰੀ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਐਨੀਰੀਕਾ ਲੋਕਸੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਕੇਰਲ ਦੇ ਝੱਟੋਤ ਲੰਘਦੇ ਸਮੇਂ ਐਨੀਰੀਕਾ ਲੋਕਸੀ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਇਤਾਲਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਤੇ ਗੋਲਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 2 ਪਛੇਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ; ਇਟਾਲੀਅਨ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਐਡਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮਰੀਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਇਟਾਲੀਅਨ ਮਲਾਹਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲ ਗਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਐਡਆਈਆਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਝੱਟ ਤੋਂ 20.5 ਨੈਟੀਕਲ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿੱਟ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਕੇਰਲ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ 1982 ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 100 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਘ ਦੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਆਨ ਦ ਲਾਅ ਆਫ ਦਾ ਸੀ 1982 ਦਾ ਆਰਟੀਕਲ 100 ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਸੰਘੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਦਾ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ :-

1. ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਕੋਡ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ

ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਸਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਸੈਕਸ਼ਨ 18 ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਦਾ ਖੇਤਰੀ ਪਾਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਵੀ ਠੋਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ 10 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤਰੀ ਪਾਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

3. ਕੋਡ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 4(1) ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਉਪਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ। ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾ ਲਈ ਕੋਡ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਖੇਤਰੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ;

4. ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਈਬਰਸਪੈਸ ਦਾ ਨਵਾ ਸੰਕਲਪ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ :-

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਹਾਰਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕੇ।

ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਸਥਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਕੇਸਾਂ, ਅਪੀਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਸੀਮਾ ਜਾਂ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਧਾਨ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਸਥਾਨ ਬਣਾਉਣਾ।

ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. 1860 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ (General Explanations)

(ਧਾਰਾ 6-52 ਓ)

ਇਕ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 15 ਤੋਂ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਨਾਬਾਲਗ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਸੈਕਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸਮੇਤ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ 15 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਸੈਕਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਐਲਜੀਓ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਬੋਟ ਨੇ ਇੱਕ ਜਨਹਿੰਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ :-

ਸੈਕਸ਼ਨ 6 : ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੋਡ ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ - ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਦੀ ਹਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਹਰ ਦੰਡ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਦੰਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹਰੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੂੰ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। “ਆਮ ਅਪਵਾਦ” ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਅਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ (ਏ) ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕਿ ਸੱਭ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, (ਬੀ) ਏ, ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ-ਅਧਿਕਾਰੀ, ਬਿਨਾਂ ਵਾਰੰਟ ਦੇ, ਜ਼ੈਡ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਇੱਥੇ A ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੈਦ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ 2 ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੈਸ਼ ਆਮ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ।”

ਸੈਕਸ਼ਨ 7 : ਸਮੀਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਮਲਾਈ ਗਈ; ਹਰ ਸਮੀਕਰਨ ਜੋ ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ,

ਸੈਕਸ਼ਨ 8 : ਨਿੰਗ :

ਸਰਵਣ “ਉਹ” ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਿਉਂਤਪੱਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ

ਮਰਦ ਥਾਂ ਔਰਤ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 9 : ਸੱਖਿਆ :

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਇੱਕ ਵਚਨ ਸੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਵਚਨ ਸੱਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਬਹੁਵਚਨ ਸੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕਵਚਨ ਸੱਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 10 : ਆਦਮੀ :

“ਪੁਰਸ਼” ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ “ਔਰਤ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਔਰਤ ਮਨੁੱਖ, ਸਮਰਾਟ ਬਨਾਮ ਤਾਲੀਆ, 14 ਬੋਮ ਐਲ.ਆਰ. 961-ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਇੱਕ ਔਰਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 354 ਦੇ ਤਹਿਤ ਔਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਜਾਂ ਆਪਰਾਧਿਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਉਸਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਸਜਾਯੋਗ ਹੈ।

ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੰਜਰ ਸਿੰਘ ਏਆਈਆਰ 1967 ਐਸਸੀ

ਸੈਕਸ਼ਨ 11 : ਵਿਅਕਤੀ :

* ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਲਟੀਕਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਹਨ।

* ਇੱਕ ਮੂਰਤੀ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।

* ਜੈਥਰ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਏਆਈਆਰ 1966 ਇਲਾਹਬਾਦ-ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਅਣਜੰਮਿਆ ਬੱਚਾ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।

* ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਇਸ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ v/s ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇਣੀ ਏਆਈਆਰ 1997 ਐਸ.ਸੀ.

“ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 12 : ਪਬਾਨ

“ਜਨਤਕ” ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਗ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 18 : ਭਾਰਤ :

“ਭਾਰਤ” ਦਾ ਮਤਲਬ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 19 : ਜੱਜ :

“ਜੱਜ” ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਦੀਵਾਲੀ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ। ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਿਰਣਾ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾ ਜਿਸਦੀ, ਜੇਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 20 : ਕੋਰਟ ਆਫ ਜਸਟਿਸ :

“ਨਿਆ ਦੀ ਅਦਾਲਤ” ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਜੱਜ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਆਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਜੱਜ ਦੀ ਸੰਸਥਾਵ ਨਿਆਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿਰਫ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਰਦਾਕਾਂਤ ਮਿਸ਼ਰਾ v/s ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਉਤੀਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਏ.ਆਈ.ਆਰ.ਐੱਸ.ਸੀ. 1974- ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜੱਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਟੀ.ਆਰ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਸਦੇਵਨ- ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਅਪਮਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 21 : ਲੋਕ ਸੇਵਕ :

ਸ਼ਬਦ “ਪਬਲਿਕ ਸਰਵੈਂਟ” ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਰਤਣਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ :

1. ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਸਮੇਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਈ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨਾ।

2. ਹਰ ਜੱਜ।

3. ਨਿਆ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹਰ ਅਧਿਕਾਰੀ। ਇੱਕ ਲਿਕਵੀਡੇਟਰ, ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਮੇਤ, ਜਿਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਣਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਈ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨਾ।

ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ।

4. ਹਰ ਜਿਊਰੀਮੈਨ, ਮੁਲਾਂਕਣਕਰਤਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ।

5. ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

6. ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਨਿਆ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ।

7. ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਰਚਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ, ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ

ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ।

8. ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਣਾ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਖਰਚਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

9. ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ, ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਜਾਂ ਸੰਸ਼ੋਧਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

10.(ਏ) ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤਨਖਾਹ, ਫੀਸ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ। ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ ਵਿੱਚ।

11. ਹਰ ਸਾਲਸ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 21 :- ਪਬਲਿਕ ਸਰਵੈਂਟ -

“ਪਬਲਿਕ ਸਰਵੈਂਟ” ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਣਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

1. ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜ, ਜਲ ਸੈਨਾ, ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਧਿਕਾਰੀ।
2. ਹਰ ਜੱਜ,
3. ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਇੱਕ ਲਿਕਵੀਡੇਟਰ, ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਮੇਤ, ਜਿਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਬਣਾਉਣ, ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਆਂਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਹੋਵੇ।
4. ਹਰ ਜਿਊਰੀਮੈਨ, ਮੁਲਾਂਕਣਕਰਤਾ, ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ।
5. ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
6. ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ, ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ।
7. ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਰਚਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ, ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ।
8. ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੈਣਾ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਖਰੀਦਣਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਲਗਾਉਣਾ।
9. ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ, ਰੱਖ-ਰੱਖਾਅ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
10. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਤਨਖਾਹ, ਫੀਸ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ :-**ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ -**

1. ਉਪਰੋਕਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਹੈ।

3. ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਲਈ - “ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਚੋਣ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਨਤਾ ਲਈ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਸਰਕਾਰ ਨੌਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਧਨਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, 1970 SC - ਇੱਕ ਵਿਧਾਇਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਤਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ IAS ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੇਵਕ-ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Section 22 ਚੱਲ ਸੰਪਤੀ :-

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਹਰ ਵਰਣਨ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾਮਲ ਕਰਨਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸਟੇਟ AIR 1965 SC ਬਿਜਲੀ ਚਲਣਯੋਗ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਸੰਪਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Section 23 ਗਲਤ ਲਾਭ

ਗਲਤ ਲਾਭ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, 'ਗਲਤ ਨੁਕਸਾਨ' ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਇਸ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਉਦਾਹਰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਤੇਲ/ਖੰਡ ਰਾਸ਼ਨ ਦਾ ਦੁੱਗਣਾ ਮੁੱਲ ਵੇਚਣਾ ਸਲਤ ਲਾਭ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਗਲਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ।

ਗਲਤ ਮਤਲਬ : ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਜਬ ਕਾਰਨ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਤਲਬ ਉਹ ਸਾਧਨ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਗਲਤ ਲਾਭ :- ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Section 24 : ਬੇਈਮਾਨੀ :-

ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ, ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆ ਨਾਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਗਲਤ ਲਾਭ ਜਾਂ ਗਲਤ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

Illustration (ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ) :-

ਇਹ ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਗੁੱਟ ਘੜੀ ਨੂੰ ਕਾਰਪਟ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਛੁਪਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਨੌਕਰ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 25 : ਧੋਖੇ ਨਾਲ

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਧੋਖਾਧੜੀ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਅਰਥ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਵਾਂਝਾ ਹੋਣਾ ਬਲਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। S.P. Nadu v/s Jagannath 1994, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 26 :- ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਕੋਲ ਉਸ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਲੋੜੀਂਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 29 : ਦਸਤਾਵੇਜ਼ :

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ 'ਤੇ ਅੱਖਰਾਂ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿੰਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਮਲਾ, ਜਿਸਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਟ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ ਐਕਟ 1897 ਦੀ ਧਾਰਾ 3(18) ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਅੱਖਰ ਕਿਸ ਅਰਥ ਜਾਂ ਕਿਸ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਉਦਾਹਰਨ - ਚਿੰਨ ਜਾਂ ਰੁੱਖ, ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਨ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 30 : ਕੀਮਤੀ ਸਰੂਪਿਆ :-

‘ਕੀਮਤੀ ਸਰੁਖਿਆ’ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ - ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੁਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 31 :- ਇੱਕ ਵਸੀਅਤ ਸ਼ਬਦ a will ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਸੀਅਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 32 :- ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੁੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਹ ਕੋਡ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਉੱਲਟ ਇਰਾਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 33 :- ਐਕਟ ‘ਕਮਿਸ਼ਨ’ ਸ਼ਬਦ ਐਕਟ ਇੱਕ ਸਿੰਗਲ ਐਕਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟੇਕਟ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 34 :- ਐਕਟ ਕਾਫੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 35 :- ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਪਰਾਧਿਕ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਪਰਾਧਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 36 :- ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਕੁੱਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੁੱਲ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇੱਕ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇੱਕ ਕੁੱਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 37 :- ‘ਅਪਰਾਧ’ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਹਿਯੋਗ- ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣ-ਬੁੱਧ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਪਰਾਧ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 38 :- ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ ਜਰੀਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 39 :- ਸਵੈ-ਇੱਛਤ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਵ, ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 40 :- “ਅਪਰਾਧ” ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਧਾਰਾ 40 ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ‘ਅਪਰਾਧ’ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਐਕਟ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। IPC- ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਪਵਾਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ’ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 41 - ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ :- ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ ’ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 42 - ਸਥਾਨ ਕਾਨੂੰਨ :- ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਹਿੱਸੇ ’ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 43 - ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ :- (1) ਹਰ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਹੈ

(2) ਜਿਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨਾਹੀ ਹੈ

(3) ਜੋ ਸਿਵਲ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਧੁੰਦਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 52 :- ‘ਚੰਗੀ ਨਿਹਚਾ’ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਮ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 52-A - ਬੰਦਰਗਾਹ :- ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਗਰਾ, ਭੋਜਨ, ਪੀਣ, ਪੈਸੇ, ਕੱਪੜੇ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨਾ, ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ, ਜਾਂ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਦੀ ਸਾਮਾਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ‘ਹਾਰਬਰ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਵਾਨ (Punishments)

(ਧਾਰਾਵਾਂ 53, 53-A, 54, 55, 56, 63, 73)

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸਜ਼ਾ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਬਦਲਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰੋਪਕ, ਪੁਨਰਵਾਸ, ਪੁਨਰ-ਸਥਾਪਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਬਦਲਾਤਮਕ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਸਟੇਟਸਾ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪੀਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

1) ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ

2) ਖਤਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸੋਨਮ ਬਨਾਮ ਕੋਰਲਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੇ ਕਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਖਿਤਿਆਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ। ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਹਨ, ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ, ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਹਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ ਅਪਰਾਧੀ ਅਤੇ ਵਿਗੜਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ ਹਾਲਾਤ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਸੋਮਨ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਪੈਰਾ 12 ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਗਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੋਸੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਸਾਡੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਜਿਸ ਮਕਸਦ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ,

ਮਾਧਵ ਮੇਨਨ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਮਲੀਮਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਜ਼ਾ ਸਜ਼ਾਉਣ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ :-

ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :-

* ਅੱਤਿਆਚਾਰ/ਅਵਿਆਪਕਤਾ - ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਖਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ।

* ਅਨੁਪਾਤ - ਸਜ਼ਾ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਮਾਨਤਾ-ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਨ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਸਮਾਨ ਕਿਸਮਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਸਮਾਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

* ਸਮਾਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ

* ਸੰਪੂਰਨਤਾ - ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਜ਼ਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਵਿਵਹਾਰ।

* ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਜ਼ਾ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ, ਪੁਨਰਵਾਸ, ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਦਿ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

* ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਪੁਰਵ-ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਸਜ਼ਾ ਪੱਖਪਾਤ ਤੇ ਨਿਰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਾਂ ਜੱਜ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ, ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਯੋਜਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਜ਼ਾਈ-ਸਜ਼ਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਅਸਲ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਦੇ ਇੰਸਚੀਚਿਊਟ ਆਫ ਪੀਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

1) ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜਾ ਅਤੇ

2) ਖਤਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਜੋ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਗਰੰਟੀਸ਼ ਦਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸੋਮਨ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਖਤਿਆਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ, ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਨੂੰ ਵਧਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਪਰਾਧੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਗੜਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

ਸੋਮਨ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਪੈਰਾ 12 ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਗੁਨਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ

ਕਰ ਰਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਗਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਨ। ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਨੇ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਮਾਧਵ ਮੇਨਲ ਕਮੇਟੀ ਤਥੇ ਮਲੀਮਾਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਢੁਕਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣਾ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਹੈ।

ਸਿੰਥੂ ਮੁੰਨੀਲਾਲ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਚ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ :

1) ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਵਰੀਗਰਕਨ ਅਧਿਕਤਮ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ।

2) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਮਰ ਕੈਦ ਨੂੰ ਬਦਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ ਜੇਕਰ ਕੇਸ ਰੈਰੇਸਟ ਆਫ ਰੈਰ ਕੇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਜੱਜ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦੇਵੇਗਾ।

3) ਕੈਦ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ।

4) ਉਮਰ ਕੈਦ ਦਾ ਅਰਥਯ ਹੈ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ।

5) ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਤੇ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੈਦ ਉਸਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਤੱਕ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਅਦ ਦੀ ਮਿਆਦ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

6) ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੁਰਮਾਨਾ ਸਿਰਫ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2017 ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਐਚ ਪੀ ਬਨਾਮ ਨਿਰਮਲਾ ਦੇਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ।

ਧਾਰਾ-53

ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ 1803, ਸੈਕਸ਼ਨ 53, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜੋ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 53 ਅਧੀਨ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

1) ਮੌਤ

2) ਉਮਰ ਕੈਦ

3) ਕੈਦ

1) ਸਖਤ ਕੈਦ

2) ਸਧਾਰਨ ਕੈਦ

1) ਜਾਇਦਾਦ ਜਬਦ ਕਰਨਾ

2) ਜੁਰਮਾਨਾ

ਉਪਰੋਕਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਕੋਡ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੱਚਾ/ਸਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਘੱਟ ਘੱਟ ਨੂੰ ਜੱਜ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ। ਜੱਜ ਕੋਲ ਇਕ ਰਾਏ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਪਰਾਧ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਧਾਰਾ 53 A :- ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ (1) ਉਪਧਾਰਾ (2) ਅਤੇ ਉਪਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ।

2) ਦੇ ਸੰਭਰਵ ਵੱਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਹਰ ਕੇਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਿਆਦ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੋਡ ਆਫ਼ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2'1955 (1955 ਦਾ 2b) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ।

ਅਪਰਾਧੀ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀਆਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਖਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ।

3) ਕਿਸੇ ਮਿਆਦ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਛੋਟੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ (ਦੁਆਰਾ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

4) ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਹੋਰ ਹਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ

(A) ਜੇਕਰ ਸਮੀਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਵਾਜਾਈ ਲਈ ਕੈਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ)

(B) ਜੇਕਰ ਸਮੀਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਛੋਟੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਆਵਾਜਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ। ਕੈਦ ਦਾ ਆਮ ਅਰਥ ਹੈ ਬੰਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਨਾ। IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 53 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੈਦ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਹੈ ਦੂਜੀ ਹੈ ਸਖਤ।

1) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਖ਼ਤ

2) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਜਾਂ ਤਿੰਨ (3) ਸਖ਼ਤ ਰੇਟ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਸਖ਼ਤ

ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਧਾਰਨ। ਕੈਦੀਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੰਮ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਉਜਰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਹਿ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (A) ਹੁਨਰਮੰਦ (B) ਅਰਧ-ਹੁਨਰਮੰਦ ਅਤੇ (C) ਗੈਰ ਕੁਸ਼ਲ ਦੇ ਕੇਰਲ ਹਾਈਕੋਰਟ ਪਹਿਲੀ ਹਾਈਕੋਰਟ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ (NHRC) ਨੇ ਮੁੱਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀ ਜੇਲ ਬਾਰੇ ਬਿਲ 1996 ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ। ਬਿੱਲ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਜਰਤਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰ ਉਜਰਤ ਦਰਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਦਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਖੇਤੀਬਾਜ਼ੀ, ਉਦਯੋਗ ਆਦਿ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਲਈ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਾਗਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਉਜਰਤ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੈਦੀ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੈਦੀ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੁਆਰਾ ਬਵਾਏ ਗਏ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਰਾਈਮ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ NCRB ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਸਟੈਟਿਸਟਿਕ ਇੰਡੀਆ 2015 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਨਖਾਹ ਪੁਡੂਚੇਰੀ ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਿਹਾੜ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਹੁਨਰਮੰਦ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 180, 150 ਅਰਧ ਹੁਨਰ ਲਈ ਰੁ. 160/112 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਅਕਸਲ ਲਈ ਰੁਪਏ 150 ਲਈ ਰੁ: ਚੱਟੀ ਦੇ ਤਿੱਲ ਉਹ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤ।

ਵਿਗੜਦੀਆਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜੱਜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

- 1) ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮ ਦਾ ਘੋਰ।
- 2) ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਪਿਛੋੜਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤ।
- 3) ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਚਾਲ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤ।
- 4) ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਖਤਰਨਾਕਤਾ।

ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

- ਪੇਸ਼ੇਵਰਤਾ ਅਤੇ ਪੁਰਣ ਵਿਚਾਰ
- ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਪਰਸਾਰ
- ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ
- ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ
- ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਐਨਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨੈਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਅਪਨਾਇਆ। ਮੌਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਘਟਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ Section 54 ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਬਦਲੀ 54 ਤਬਲੀਦੀ

ਹਰ ਕਿਸੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, (3) ਉਚਿੱਤ ਸਰਕਾਰ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Section 55, ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਬਦਲੀ/ਹਰ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਕੇਦ ਲਈ 4 (ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ) 5 (ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ) ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਨਣ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ 14 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਘਟਾਉ।

Section 60, ਸਜ਼ਾ (ਕੈਦ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ) ਪੂਰੀ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਖਤ ਜਾਂ ਸਧਾਰਨ 60, ਸਜ਼ਾ (ਕੈਦ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਨਣ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕੈਦ ਸਧਾਰਨ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕੈਦ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਸਖਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਧਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ।

Section 63, ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕੈਦ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੈਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੈਦ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 63 ਤੋਂ 69 ਤੋਂ IPC ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੁਰਮਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 64 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਡਿਫਾਰਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕੈਦ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਰਕਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 63 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਸਹਿਨਤਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਾਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਰਕਮ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੁਰਮਾਨਾਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਲਾਨੀਐਪਾ ਗੈਂਡਰ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਿਕਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਐਮ. ਐਚ. ਟਰੇਜ਼ਰੀ (1957) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 73 ਇਕੱਲੀ ਕੈਦ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਇਸ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਖਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਆਪਣੀ ਸਜ਼ਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਇਕੱਲੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ, ਹੇਠਲੇ ਪੈਮਾਨੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਵ - ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਕੈਦ ਦੀ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਦੇ

ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ।

ਐਮ. ਮੇਨੀਰ (ਮੁੱਖ ਜੱਜ), ‘ਸਬੂਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ’ ਮਨਮੋਹਨ ਲਾਲ ਸਰੀਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕੀਲ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਲਾਅ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰਪਨੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 16ਵੀਂ ਸੰਸਕਰਨ, ਵੋਲ 1 ਅਤੇ 2, 2013 ਰਤਨਲਾਲ ਅਤੇ ਧੀਰਜਲਾਲ, ‘ਲਾਅ ਆਫ਼ ਐਵੀਡੈਂਸ, ਵਾਧਵਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਪ੍ਰਾ. ਲਿਮਿਟੇਡ, ਨਾਗਪੁਰ, 6ਵੀਂ ਐਡ।

1973, 1985।

ਬਟੂਕ ਲਾਲ, ‘ਸਬੂਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਓਰੀਐਂਟ ਲਾਅ ਹਾਊਸ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਨ, 201 ਡਾ. ਅਸ਼ੋਕ ਕੇ. ਜੈਨ, ‘ਸਬੂਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਸੈਂਟ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 6ਵੀਂ ਸੰਸਕਰਨ, 2014-2015.

ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (ਧਾਰਾ 34 ਅਤੇ 149)

(Joint & Constructive liability)

ਸੰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 149 ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਮੁਦਾਲੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਚਰਣ, ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲਏ ਗਏ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਚਾਰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ (1) ਪਹਿਲੀ ਡਿਗਰੀ-ਅਸਲ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ (ii) ਦੂਸਰੀ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ- ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੇਟ ਵੇਂ ਡਰਾਈਵਰ, ਸ਼ਾਜਿਸਕਰਤਾ (iii) ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੱਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਪਕਰਨ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਹਥਿਆਰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੀਜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਕਤਲ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ (iv) ਤੱਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਹਾਇਕ ਉਪਕਰਨ - ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਭਗੋੜੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੁੰਝਲਦਾਰਤਾ ਨੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੋਵੇਂ ਵਿਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਨਾ ਹੀ ਪਿਤਾਵਾਂ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਲਈ ਮੌਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਵਲ ਕਾਨੂੰਨ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਰਯੋਗ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਕਾਰਪੂਰਣ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਇਸ ਰੂਪ ਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਧਾਰ ਪਹਿਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ, ਕਿ ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਨਿਰਣਾਇਕ ਧਾਰਨਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ, ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ, ਜਾਂ ਇੱਕ ਸੁਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਏ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ

ਸੰਕੇਤ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖਪਾਲ ਜਾਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਖਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੇਵਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ., 1860 ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ., 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਨੂੰ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸਮਰਾਟ ਦਾ ਕੇਸ :- ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ 3 ਅਗਸਤ 1923 ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਟੋਲਾ ਕਾਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੋਸਟਮਾਸਟਰ ਤੋਂ ਨਗਦੀ ਮੰਗੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੋਸਟਮਾਸਟਰ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਬਰਿੰਦਰ ਘੁਮਾਰ ਘੋਸ਼ ਨੂੰ ਗਾਰਡ ਜੋ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਰਿੰਦਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ IPC ਧਾਰਾ 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 302 R/W Section 34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੀਵੀ ਕੋਸਲ ਕੋਲ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ 'Act' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ IPC 1860 ਧਾਰਾ 33 ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧਾਰਾ-33 'Act' omission :- ਐਕਟ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਐਕਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਲ (omission) denotes sequence of omission.

ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਅਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 33 ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ "Criminal Act" ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਕਟਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਦੋ ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਤੋਂ ਧਾਰਾ 38 ਆਮ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Objective of Section 34 (ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਦੇ ਉਦੇਸ਼)

ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਦੀ ਹੱਕ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸਾਹ, ਮੱਦਦ, ਸੁਰਖਿਆ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ

ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਜੁਰਮ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਵਾਬਦੇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੂਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਧਾਰਾ 34 ਦੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ :-

ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧਿਕ ਐਕਟ : ਇਹ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕੰਮ ਸੀ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਘੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਘੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਦਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ। ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ (Common Intention) :-

ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਂਝੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਮੂਲ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇੱਕ ਪੂਰਵ ਸਮਾਰੋਹ। ਭਾਵ ਮਨ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ। ਹਰੇਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

Mahboob Sah v. Emporur Case :-

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲ ਕਰਤਾ ਦੀ ਉਮਰ 19 ਸਾਲ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੈਸਨ ਜੱਜ ਨੇ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 34 ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਲਾਹ ਦਾਦ ਦੇ ਕਾਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਸੈਸਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ। ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾਦ ਅਤੇ ਹਮੀਦੁੱਲਾ ਨੇ ਭੰਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵਲੀ ਸ਼ਾਂਹ ਅਤੇ ਮਹਿਬੂਬ ਸ਼ਾਂਹ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਸਬੂਤ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਅਪੀਲ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

Common Intention (ਆਮ ਇਰਾਦਾ) ਅਕਸਰ ਧਾਰਾ 149 ਨਾਲ ਉਲਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 34 ਦੋਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ

ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਸ ਵਿੱਚ Barendra Kuma Ghosh V. King Empere ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਕਰੀ ਟੋਲਾ ਡਾਕਖਾਨਾ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੋਕ ਸਬ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਨੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪਈ ਨਕਦੀ ਗਿਣਕੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੋਲੀਆ ਚਲਾ ਕੇ ਸਬ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਕਤ ਲੋਕ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਕਦੀ ਲਏ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਪਿਸਤੌਲ ਸਮੇਤ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 302/34 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ 3 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਤਗਾਮਾ ਪੱਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਬ-ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ 'ਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਸਬ-ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਕਤਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਗੋਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਸੀ। ਕਲੱਕਤਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੌਂਸਲ ਦੋਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨ ਜਾਂ ਵਿਭਿੰਨ, ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਏ ਸਨ।

IPC ਧਾਰਾ 149, 1860 ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ :-

IPC, ਧਾਰਾ 149 ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ।

ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਾਮ ਧਨੀ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ :- ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨੀ ਝਗੜਾ ਸੀ। ਮੁਦਈ ਧਿਰ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਦੀ ਫਸਲ ਕੱਟੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 5 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ, ਟ੍ਰਿਬਿਨੂਲ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੁਰਮਾਨਾ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜੁਰਮ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸਤਗਾਮਾ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਮਨੁੱਧਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਆਮ ਆਈਟਮ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸਕਾਰਤਮਕ ਜਾਂ ਵਿਵਹਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 149 ਦੀ ਸਮੱਗਰੀਆਂ :-

ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਯੂਨਿਸ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੱਸੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਦਾ ਭਾਗੀਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਸਤੂ ਧਾਰਾ 141 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 149 ਵਿੱਚ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਹੈ।

1. ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ
2. ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ
3. ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਜਾਂ ਹਾਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ
4. ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਜੋ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹਨ।
5. ਅਪਰਾਧਿਕ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ।
6. ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨਿਯਮਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੇਣ।

(ਏ) ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ :- 'ਸਾਂਝੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ' ਵਿੱਚ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧ ਤੁਰੰਤ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਐਕਟ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਮ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਬੀ) ਮੈਂਬਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ :- ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਆਮ ਵਸਤੂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਾਪਰਨ ਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ ਹੈ/ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਮੇਂ, 'ਜਾਣ' ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਿਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੁਝ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਬੂਤ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ

ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਬਲੀ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਸੀ। ਫਿਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੁਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਸੰਭਵ ਸੀ।

(ਸੀ) ਪੰਜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ :- ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੰਜ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਪਛਾਨਯੋਗ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੱਕੀ ਸੀ, ਪੰਜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੱਕ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਪੰਜ ਲੋਕ ਸਨ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ, 1860 ਦੀ ਧਾਰਾ 142 ਉਹਨਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨ ਇਕੱਠ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਸੈਬਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਸੈਬਲੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸੈਬਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ।

ਸਿੱਟਾ :-

ਸੈਕਸ਼ਨ 34 ਸਿਰਫ ਸਾਂਝੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ IPC ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 120A, ਧਾਰਾ 120-B ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਲਈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਧਾਰਾ 34 ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਮੌਕਾ ਦੇ ਕੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਸਾਂਝਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਕਿ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 34 ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 34 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 149 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਭਾਗ 'ਆਮ ਇਸਦਾ' ਅਤੇ IPC ਜਰਨਲ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਅਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ 'ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ' ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧਨ।

ਕਈ ਵਾਰ ਸਬੂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਸਾਂਝੀ ਵਸਤੂ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਅਕਤੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਪੱਸ਼ਟਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 34 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਾਥੀ ਦੀਆਂ

ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਵਿਵਹਾਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ ਕਿਤਾਬਾਂ

- 1) M.P. Tandon “The Indian Penal code”, Allahabad Law Agency, Allahabad, 13th edn. 1989.
- 2) Dr. Sri Hari Singh Gaur, “The Indian Penal code”, Law Publishers (India) Pvt. Ltd. Allahabad, 11th Edn. in 4 volumes, 1998.
- 3) Universal Criminal Manual Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd., Delhi, 2004.
- 4) S.K. Mishra, “Criminal Law of India” Allahabad Law Agency, Faridbad, 3rd edn. 2011.
- 5) “Hawaii Revised Statutes, Chapter 663, Tort Actions,” Hawaii state Legislaure, Retrieved 20 Sept. 2017.
- 6) Armendariz de Aghion, Tonathan Mordush (2007). The economics of Microfinance. The MIT Press. ISBN 0-262-31201-7.

(A) ਸਹਿ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਸੰਬੰਧੀ ਧਾਰਾਵਾਂ (ਧਾਰਾ 107 ਅਤੇ 108)

(B) ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ

(A) Abetment (Section 107 & 108)

(B) Criminal Conspiracy (120-A & 120-B)

(ੳ) ਸੋਸਣ (ਸੈਕਸ਼ਨ 107 ਅਤੇ 108)

ਕਈ ਵਾਰ; ਅਸਿਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਵੀ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਪਰਾਧੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਕਸਾਉਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਉਕਸਾਉਣਾ ਦੇ ਅਧਿਆਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਾ 107, IPC ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਧਾਰਾ 107, (IPC)

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਦਾ ਅਧਿਆਇ 5 ਉਕਸਾਉਣਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਕਸਾਉਣਾ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ, ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਜੋ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਮਹੂਲਿਅਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਲੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਬਣੀ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਬੰਦੂਕ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਕਤਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਕਤਸਾਉਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Definition of abetment) :-

ਧਾਰਾ 107, IPC ਦੀ ਤੀਹਤ ਉਕਸਾਉਣਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਪਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੈਕਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਕਸਾਉਣਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਦੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

- (1) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ, ਜਾਂ
- (2) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ,
- (3) ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਲੋੜ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਜੁਰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(1) ਭੜਕਾਹਟ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣਾ :-

ਭੜਕਾਹਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ, ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਕਸਾਉਣਾ। ਭੜਕਾਹਟ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਮੌਖਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਾਰਿਆਂ ਜਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ।

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮਲਾਹ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਸੁਝਾਅ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਮਰਨਾ ਦਾ ਰੀਆ (ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਇਰਾਦਾ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੁੱਝ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭੜਕਾਹਟ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੜਕਾਹਟ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ੳ) ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਗਲਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਜਾਂ

(ਅ) ਕਿਸੇ ਭੌਤਿਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਛੁਪਾਉਣਾ ਜਿਸ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਅਮਿਤ, ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਗਿਰਫਤਾਰੀ ਵਾਰੰਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੇ ਅਮਿਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚੰਦਨ ਰਾਜ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣੇਦ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗਲਤ ਬਿਆਨੀ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਅਮਿਤ ਰਾਜ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜੇਸ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਫੜਨ ਵਿੱਚ ਅਮਿਤ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ।

(2) ਸਾਜਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣਾ :-

ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਤਲਬ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ, ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਜਿਸ਼ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਬਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਜਿਸ਼ਕਰਤਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਨ ਜਾਂ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਦਾਜ ਕਰਨ ਮੌਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪੀੜਤਾ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਅਕਸਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੀੜਤਾ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਤਾਅਨੇ ਮਾਰਕੇ, ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਉਕਸਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣ ਨਾਲ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

(3) ਸਹਾਇਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣਾ :-

ਤੀਜਾ ਤਰੀਕਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਕਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਕਸਾਉਣਾ ਵਾਲਾ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਭੋਜਨ ਜਾਂ ਕੱਪੜੇ ਦੇਣਾ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਛੁਪਾਉਣਾ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕੱਪੜਾ, ਭੋਜਨ, ਮਕਾਨ ਦੇਣਾ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਕਸਾਉਣਾ :-

ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ :-

- (1) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ; ਜਾਂ
- (2) ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ; ਜਾਂ
- (3) ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ

ਉਕਸਾਉਣਾ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣਾ ਦਾ ਜੁਰਮ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜੋ ਉਕਸਾਉਣਾ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਕਸਾਉਣਾ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੋਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 107 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਕਸਾਹਟ, ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਨ ਸਹਾਇਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਛੱਡੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣਾ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਕਹੇ ਜਾਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 107 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨੂੰ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ 'ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ' ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਹਾਲਤ ਕੰਮ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦਾਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਾਰਾ 107 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਅਤੇ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵੀ ਮੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾਹੇ, ਜੋ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਕੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ, ਆਈਯੀ. ਸੂਟਿੰਗ ਪ੍ਰਸਾਸਕ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਅਪਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਇੱਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਟਿੰਗ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ

ਉਕਸਾਉਣਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਤੱਕ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਚਲਿਆ ਜਾਂ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਲਾਭ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁੱਛਗਿਛ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਸਫਲਤਾ ਉਕਸਾਉਣਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਕ ਹੈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਇੱਕਲੋਤੇ ਐਲਾਂਲ ਤੇ ਫਾਸੀ ਦੇਣਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਮਲੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਐਕਟ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਚਾਲ-ਚਲਣ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਕਸਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਦੰਡ ਮੰਹਿਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਕਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਅਸਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਰਗਰਮ ਸਮੂਲੀਅਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਅਪਰਵਾ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਕਾਫੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਅਧਰਾਧਿਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤੀ ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਐਕਟ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਹਾਯੋਗ ਹੈ।

ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਵਿੱਚ ਅਥੈਟਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(2) ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ ਪੀੜਨ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਰੋਸਨੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇੱਕ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸਾਜਿਸ਼ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਇੱਕ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਭਰਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਭਾਗ ਪੰਜ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੇਠਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ (1)

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨਿਯਮਾਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਡਿਊਟੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਿਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਖੁਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ।

ਵਿਆਖਿਆ (2)

ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ। ਐਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ 'ਤੇ ਨਿਰਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਕਸਾਏ ਗਏ ਐਕਟ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਸ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਥਕਟਮੈਂਟ ਦਾ ਜੁਰਮ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਅਣਇੱਛਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਤੀਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭੜਕਾਹਟ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਜੁਰਮ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਉਕਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ (3)

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਉਕਸਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕਰਾਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਕਸਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਕਸਾਉਣ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਜੁਰਮ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਰਾਦੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ (4)

ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ, ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 108 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪਏ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦੀ ਦਲੀਲ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉਕਸਾਹਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਕਦੀ ਕਿਸੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਾਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਾ ਤਰਕ

ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਧਮਕੀ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਧਮਕੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਡੁਬਦੀ ਮਾਰੀਏ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਟੀਮ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੇ ਗਰੋਹ ਦੇ ਸਫਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਪਾਤ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇੱਕ ਇੱਕਲੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਕਲਪਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰੰਗ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਖੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ

ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਵਕੂਫ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ, ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਜੁਰਮ ਦਾ ਹਲਾਸ਼ੇਰੀ ਵਾਲਾ ਪੱਖ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਗੁਆਉਣਾ ਇੱਕ ਦੁਰਲੱਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਕਸਾਉਣ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ

ਉਕਸਾਉਣਾ ਇੱਕ ਇਕੱਲਾ ਜੁਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਆਪ ਇਰਾਦਾ ਹੋਣਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਨੁਕਲ ਇੱਕ ਪੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਜੁਲਮ

* ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ, ਦੋਸੀ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ

* ਉਕਸਾਉਣ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਲਈ ਤੇ ਤਹਿਤ ਉਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ

* ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਸਾਂਝੇ ਇਰਾਦੇ ਲਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਤੜਕਾਰਹਟ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣਾ

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਕਲਰਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤੜਕਾਰਹਟ ਭੜਕਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ “ਇੱਕ ਕੰਮ” ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ, ਉਕਸਾਉਣਾ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ “ਭੜਕਾਉਣ” ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਣਾਮ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਫਿਰ ਵੀ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦੇ ਯਗੋ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਦੋਸੀ ਨੇ ਹਰਕਤਾਂ ਜਾਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇਸਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਰ ਕੋਲ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, “ਉਕਸਾਉਣ” ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਫਿੱਟ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ ਗਏ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾ ਉਕਸਾਉਣ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਉਕਸਾਉਣ” ਦਾ ਗਠਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ “ਉਕਸਾਉਣ” ਜਾ ਅੱਗੇ ਦੀ ਤਾਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਦੂਜੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਲਈ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਲਈ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਬੇਲੜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤੜਕਾਹਟ, ਭੜਕਾਹਟ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਮਾਸਲੇ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ਕੁਟਮਾਰ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੰਕੇਤ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਟਮਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਲਈ ਕੁੜਕਾਹਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਕਸਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਅਸਲ ਸੰਚਾਲਨ ਕਾਰਨ ਉਕਸਾਉਣਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਐਕਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਥੈਟਰ ਵਾਂਗ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਲਈ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਕਸਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਭਾਰ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਹਿਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਹੋਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ, ਉਕਸਾਉਣ ਤਾਕੀਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਦੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ, ਤੜਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਦੇ ਗਲਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਦੇ ਕੁਪਾਉਣਾ

ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ (1) ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਗਲਤ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ (2) ਕਿਸੇ ਭੌਤਿਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਛਪਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸਦਾ ਉਹ ਖਲਾਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਜਾਣ-ਬੁੱਝ’ ਕੇ ਛਪਾਉਣਾ ਦੁਆਰਾ ਉਕਸਾਉਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੁਝ ਫਰਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੱਥ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ

ਮ੍ਰਿਤਕ ਇਕ ਯੋਗ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਛੇੜਛਾੜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਮਾਈਕੋਵੇਵ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਡਾਈਵਰ ਸੀ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬਾਈਪਾਸ ਸਰਜਰੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਦੋਸੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਕਾਫ਼ੀ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਝਿੜਕਦੇ ਹੋਏ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕਿਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇੰਨੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਈ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ।

ਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੋਈ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਘਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਹ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਸੀਨੀਅਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣੇ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ-ਜੈਕਟ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਉਕਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਜਿਸਦਾ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੱਢਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਪੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੈਰ ਸਹਿਤਾ ਧਾਰਾ 107 ਵਿੱਚ ਗਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਉਕਸਾਉਣਾ, ਸਗੋਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਭੁੱਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੋ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਰਸਯੋਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਂ ਕਰਨ। ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸੀ।

ਇਕ ਕੇਸ ਜਿੱਥੇ ਸਹਿਲਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਘਟਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਖੁੱਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਲਈ। ਦੇਸ਼ੀਆ ਨੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣਾ :-

ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਜੁਰਮ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪਰਾਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਇਗਲਿੰਗ ਪਬਲਿਕ ਆਰਡਰ ਐਕਟ 1986 ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ, 1988 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਰਾਹੀਂ ਉਕਸਾਉਣਾ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 107, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. 'ਤੇ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਵਾਲ :-

(ੳ) ਉਹ ਵਿਵਸਥਾ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

(ਅ) ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(ੲ) ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਕਸਾਉਣ ਵੇਲੇ ਧਾਰਾ 306 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਸਹਾਇਤਾ।

(b) ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ (ਧਾਰਾ 120 A ਅਤੇ 120 B)

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ :-

ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ 'ਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਿਵਲ ਹਾਲਤ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਮੂਲ ਭਾਰਤੀ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 (IPC) ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1913 ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਧਿਆਏ VA ਦੁਆਰਾ IPC ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਇਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾਵਾਂ, ਧਾਰਾ 120-A ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 120-B ਇਸਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਆਏ ਨੂੰ “ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼” ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸ਼ਾਇਦ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਕਿ IPC ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿਠਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ IPC ਦੀ ਅਸੀਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 120-A ਅਤੇ 120-B ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ XVIII :- ਧਾਰਾ 120-A ਅਤੇ 120-B ਦੇ ਤਹਿਤ ਠੋਸ ਅਪਰਾਧ ਵਜੋਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼

ਅਧਿਆਇ V ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਕਸਾਉਣ ਦੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼। ਧਾਰਾ 107 ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਛੇੜਨ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਕਸਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼, ਸੈਕਸ਼ਨ 121 ਅਧਿਆਇ XVI ਸੈਕਸ਼ਨ 310 ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਾਸ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਅਧਿਆਇ 311 - ਅਧਿਆਇ XVII ਸੈਕਸ਼ਨ 400, 401 ਅਤੇ 402

ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ :-

“ਜਦੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।”

ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਜੋ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਇਕਾਰਾਨਾਮੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝੌਤਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਸਮਝੌਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜਿਹੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Explanation :- ਇਹ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਅਜਿਹੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਵਸਤੂ ਲਈ ਸਹਿਜ ਇਤਫਾਕ ਹੈ।

ਧਾਰਾ 120-A ਦੀ ਸਮੱਗਰੀਆ :-

ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਹੈ, ਭਾਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਤ IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 120-A :- ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

- ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਜਿਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ :-

ਸਾਜਿਸ ਇੱਕ ਠੋਸ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਸਮਝੌਤਾ ਇਸ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਜਿਸ ਰਚਣ ਲਈ, ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮਿਲਣਾ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਾਜਿਸ਼ਕਾਰ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਹਰ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਹੋਣ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ। ਸਾਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਸਾਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜੇਕਰ ਹੈ ਤਾਂ IPC ਧਾਰਾ 120-B ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Mulcahy V.R. (1868) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ House of Lord ਨੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ -

“ਇੱਕ ਸੰਕਲਪ ਕੇਵਲ ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ 2 ਜਾਂ 2 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਾਪਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸਿਰਫ ਇਰਾਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਪਲਾਟ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਕਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਧਿਰ ਦਾ ਕੰਮ, ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਦਾਂ, ਐਕਸ਼ਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਜੇਕਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਜੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਵਸਤੂ ਲਈ ਜਾਂ ਅਪਧਾਰਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ”।

ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ :- ਧਾਰਾ 120-B

IPC ਦੀ ਧਾਰਾ 120-B ਅਪਧਾਰਿਕ ਸਾਜਿਸ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦਾ ਹੈ :-

ਧਾਰਾ 120-B :- ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਸਜ਼ਾ

(1) ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ। ਪਰ ਜੋ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕੈਦ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਇਸ ਕੋਡ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹੀ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(2) ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਧਿਰ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਸਨੂੰ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਣਨ ਦੀ ਕੈਦ, ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨੇ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 120-B ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਜੇਕਰ ਧਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਸਰਾ, ਜੇਕਰ ਪਾਰਟੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਘੱਟ ਗੰਭੀਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ 6 ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 120-B ਨੂੰ ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 196 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰਵ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :-

- * ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ
- * ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿਓ।
- * ਧਰਮ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ
- * ਜਨਤਕ ਗੜਬੜ ਆਦਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ।

References and Suggested Books

1. Glanville Williams, "Text Book of Criminal Law, Universals Law Publishing Co. Ltd. Delhi, 2003.
2. J.W. Cecil, Turner, "Ressel on Crime" Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd., Delhi, 12th edn., 1964 (Reprint) 2001.
3. Andrew Ashworth, "Principle of Criminal Law", Clarendon Press, Oxford, 2nd edn. 1995.
4. Dr. K.I. Vibhute, "P.S.A. Pillai's Criminal Law", Lexis Nexis, Butterworths wadha, Nagpur, 11th edn., 2002.
5. Dr. Sri Hari Singh Gaur, "The Indian Penal Code", Law Publishers (India) Pvt. Ltd., Allahabad, 11th edn. in 4 volumes, 1998.